DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.18260669

BOSHLANG‘ICH SINF MATEMATIKA DARSLARIDA TEST TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING DIDAKTIK AHAMIYATI

Abduraxmonova Manzura Furqat qizi
Gulistan state pedagogical instituti
Uzbekistan
E-mail: atahanovamanzura10@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf matematika darslarida test texnologiyalaridan foydalanishning didaktik va metodik ahamiyati yoritilgan. Test topshiriqlarining o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini shakllantirishdagi o‘rni, baholash jarayonining samaradorligini oshirishdagi roli ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, testlar orqali o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashi va mustaqil ishlash qobiliyatini rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar: *boshlang‘ich ta’lim, matematika, test texnologiyalari, baholash, didaktik samaradorlik, mantiqiy fikrlash, metod, metodologiya, ko‘nikma, malaka, mantiqiy fikrlash, reproduktiv, mustaqil ishlash, qobiliyat.*

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimida o‘quvchilarning bilimini baholashda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ta’limning bugungi vazifasi o‘quvchilarni kun sayin ortib borayotgan axborot — ta’lim muhiti sharoitida mustaqil faoliyat ko‘rsata olish, turli sohalarda zamonaviy axborot texnologiyalarini samarali qo‘llash va axborot oqimidan oqilona foydalanishga o‘rgatishdan iborat.[4] Shu maqsadda, o‘quvchilarga uzluksiz ravishda mustaqil

ishlash imkoniyati va sharoitini yaratib berish hamda STEAM ta’lim dasturi asosida ijodiy fikrlash va mustaqil qarorlar qabul qilishga o‘rgatish zarur. Mana shunday ko‘rsatkichlarga erishish uchun darslarda va darsdan tashqari mashg‘ulotlarda zamonaviy metodlar va interaktiv o‘yinlardan foydalanish dolzarb masalaga aylandi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinfda matematika fani ta’lim sifatining keyingi bosqichlari uchun mustahkam poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Matematika bu inson hayotida muhim o‘rin tutuvchi fan hisoblanadi.Albatta, barcha fanlarning inson hayotida o‘z o‘rni bor lekin, matematika fanlar shohidir.Matematika barcha fanlar negizini o‘zida mujassam etuvchi fandir. Matematika deganda aksar insonlar faqatgina hisob-kitobni o‘z tasavvurlariga keltiradilar .Umuman olganda bu qarash matematikaning mazmunini to‘liq tashkil etmaydi, matematika bu butun yer kurrasi hattoki, koinot ilmlarini ham o‘z ichiga oluvchi fandir. Uning qamrov doirasi cheksiz bo‘lib, hayot davom etar ekan har bir bosgan qadamimiz ham matematikaga borib taqaladi[1]. Shu sababli o‘quvchilarga matematik bilimlar berishni chuqurlashtirish va ularga sifatli ta’lim berish biz pedagoglarning eng oliy vazifamiz sanaladi. Zamon talabi va tajribalarimizdan kelib chiqqan holda o‘quvchilarga dars materiallarini soda va tushunarli qilib yetkazishimiz zarur. Shu jumladan matematika darslarida o‘quvchilarning bilim darajasini aniqlashda test texnologiyalaridan foydalanish zamonamizda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Testlar nafaqat nazorat vositasi, balki ta’lim jarayonining tarkibiy qismi sifatida ham xizmat qiladi.

MATERIAL VA METODLAR

Testlar o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini aniqlash bilan bir qatorda, ularning fikrlash jarayonini faollashtiradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun test topshiriqlari sodda, tushunarli va yosh xususiyatlariga mos bo‘lishi lozim. Testlarning didaktik mohiyati shundaki, ular o‘quvchilarning bilimini tizimli ravishda tekshiradi va mustahkamlaydi.

Test texnologiyalari ta’lim jarayonida nazorat va baholashning innovatsion vositasi sifatida e’tirof etiladi. Ular o‘quvchilarning bilim darajasini aniqlash bilan bir qatorda, o‘zlashtirilgan bilimlarning mustahkamligini ham baholaydi. Boshlang‘ich

sinf matematika darslarida test topshiriqlari yosh xususiyatlari va psixologik imkoniyatlarni inobatga olgan holda ishlab chiqilishi lozim.

Ilmiy-metodik nuqtayi nazardan test topshiriqlari o‘quvchilarning reproduktiv (eslab qolish, qayta tiklash) va produktiv (tahlil qilish, mantiqiy xulosa chiqarish) faoliyatini rivojlantiradi. Matematika fanida qo‘llaniladigan testlar faqat hisoblash ko‘nikmalarini emas, balki tushunchalar o‘rtasidagi bog‘lanishlarni aniqlash, matematik munosabatlarni anglash va amaliy vaziyatlarda qo‘llashni ham talab etadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqilgan testlar ularning o‘quv motivatsiyasini oshiradi. Qisqa, lo‘nda va tushunarli savollardan iborat test topshiriqlari o‘quvchilarda ishonch hissini shakllantirib, bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shuningdek, test natijalarini tahlil qilish orqali o‘qituvchi individual yondashuvni amalga oshirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Boshlang‘ich sinflarda matematik testlar o‘quvchilarning asosiy ko‘nikmalarini, masalan, sanash, qo‘shish, ayirish, ko‘paytirish, bo‘lish, geometrik shakllarni bilish, mantiqiy fikrlash, masalalar yechish qobiliyatini tekshirishga yordam beradi va o‘qituvchilarga o‘quv jarayonini baholash, o‘zlashtirish darajasini aniqlash imkonini beradi; testlar turli shaklda (ko‘p tanlovli, to‘g‘ri/noto‘g‘ri, ochiq savollar) bo‘lishi mumkin, bu esa o‘quvchilarning tushunishini chuqurlashtiradi va ularni qiziqtiradi. Test texnologiyalarining yana bir muhim jihati — baholash jarayonining obyektivligini ta’minlashidir. An’anaviy og‘zaki yoki yozma nazorat shakllarida subyektiv omillar mavjud bo‘lishi mumkin, testlar esa mezonlar asosida aniq baholashni ta’minlaydi. Bu holat o‘quvchilarning o‘z bilimini adolatli baholanishiga bo‘lgan ishonchini kuchaytiradi. Test materiallarini boshlang‘ich sinf matematika darslariga samarali integratsiyalash orqali o‘qituvchilar o‘z o‘quvchilarining o‘qishdagi yutuqlari haqida qimmatli ma’lumotlarga ega bo‘lishlari, o‘qitish usullarini individual ehtiyojlarni qondirishga moslashtirishlari va natijada matematik tushunchalarni chuqurroq tushunish va o‘zlashtirishga yordam berishlari mumkin.Boshlang‘ich ta’lim sohasida matematika asosiy fan bo‘lib, yosh o‘quvchilarni o‘z dunyosining miqdoriy jihatlarini boshqarish uchun zarur vositalar bilan jihozlaydi. Samarali o‘qitish

metodologiyasi matematik tushunchalarni chuqur anglashda va ushbu muhim fanga ijobiy munosabatda bo‘lishda muhim rol o‘ynaydi. Pedagogik yondashuvlar qatorida test materiallaridan foydalanish o‘quv jarayonini takomillashtirishda qimmatli vosita sifatida namoyon bo‘ladi.Amaliy savollar, viktorinalar va rasmiy baholashlarni o‘z ichiga olgan test materiallari o‘quvchilarning matematika bo‘yicha yutuqlarini boshqarish va baholash uchun ko‘p qirrali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Ular o‘quvchilarga olgan bilimlarini qo‘llash, takomillashtirish yo‘nalishlarini aniqlash va muammolarni hal qilish strategiyalarini ishlab chiqish imkoniyatiniberadi.Sinov materiallarini o‘quv strategiyalariga diqqat bilan kiritish orqali o‘qituvchilar asosiy tushunchalarni samarali tarzda mustahkamlashlari, individual ta’lim ehtiyojlarini tashxislashlari va o‘qitish usullarini mos ravishda moslashtirishlari mumkin.

Boshlang‘ich sinf matematika darslarida test materiallaridan samarali foydalanisho‘quvchilarningfaolligini oshirish, chuqurroq kontseptual tushunishni rivojlantirish va matematikaga nisbatan o‘sish tafakkurini rivojlantirish uchun ushbu resurslardan foydalanishning turli usullarini o‘rganadi. Turli xil o‘qitish yondashuvlarini o‘rganish va amaliy misollar keltirish orqali maqola o‘qituvchilarga o‘z sinflarida test materiallaridan maksimal darajada foydalanish uchun zarur bo‘lganbilim va ko‘nikmalarni oshirishga qaratilgan.Test materiallaridan foydalanishda o‘quvchilarning rivojlanish darajasiga mos keladigan va o‘quv dasturi maqsadlariga mos keladigan mavzularni tanlash muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, o‘qituvchilar o‘quvchilarga aniq ko‘rsatmalar berishlari va ularga topshiriqlarni bajarishlari uchun yetarli vaqt ajratishlari kerak. Va nihoyat, test materiallari natijalaridan ko‘rsatmalarni xabardor qilish va o‘quvchilarga fikr bildirish uchun foydalanish muhimdir.Boshlang‘ich sinf matematika darslarida test materiallari bilan ishlash usullarini sinchiklab ko‘rib chiqish orqali o‘qituvchilar barcha o‘quvchilar uchun ijobiy va samarali ta’lim muhitini yaratishi mumkin.[3].

Test materiallaridan unumli foydalanish boshlang‘ich sinflarda matematika darslarini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi. Turli test materiallarini o‘z darslariga kiritish orqali o‘qituvchilar o‘quvchilarga matematik ko‘nikmalarini mashq

qilish va qo‘llash, zaif tomonlarini aniqlash va shaxsiy fikr-mulohazalarni olish imkoniyatini taqdim etishi mumkin. Bundan tashqari, test materiallari formativ baholash uchun qimmatli vosita bo‘lib xizmat qilishi mumkin, bu esa o‘qituvchilarga o‘quvchilarning muvaffaqiyatini kuzatish va ularga ko‘rsatmalarni mos ravishda moslashtirish imkonini beradi.

Matematik testlar nima uchun muhim?

- Bilimlarni mustahkamlash: Testlar orqali o‘quvchilar o‘tgan mavzularni takrorlaydi va bilimlarini mustahkamlaydi.
- O‘zlashtirishni baholash: O‘qituvchi qaysi o‘quvchi nimani tushunmaganini aniqlay oladi.
- Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish: Masala yechish va qoida qo‘llash orqali mantiqiy fikrlash o‘sadi.
- Qiziqish uyg‘otish: Qiziqarli va rang-barang testlar o‘quvchilarni darsga jalb qiladi.

Boshlang‘ich sinflarda qo‘llaniladigan test turi va mavzular:

- Sonlar va sanoqlar: Sonlarni to‘g‘ri yozish, solishtirish, o‘rnini topish.
- Arifmetik amallar: Qo‘shish, ayirish, ko‘paytirish, bo‘lish.
- Masalalar yechish: Oddiy va murakkabroq matnli masalalar.
- Geometrik shakllar: Shakllarni tanish, ularning xususiyatlarini bilish.
- Mantiqiy masalalar: Qiziqarli va o‘ylantiruvchi savollar.

Testlar tuzishda e’tibor qaratish kerak bo‘lgan jihatlar:

- Yoshi va idrokiga moslik: Savollar o‘quvchilarning yoshiga mos bo‘lishi shart.
- Turlicha format: Ko‘p tanlovli, to‘g‘ri/noto‘g‘ri javob, to‘ldirish kabi variantlar ishlatilishi mumkin.
- Rang-baranglik: Rasmlar, sxemalar va qiziqarli misollar bilan boyitish.

Asosiy uslubiy yondashuvlar:

Algoritmlashtirish: Matematik jarayonlarni bosqichma-bosqich algoritmlarga ajratib o‘rgatish, masalan, masalani yechish (fikrlash, chizish, qayta o‘qish, savolga javob topish) yoki sonlarni solishtirish, hisoblash qoidalarini o‘rgatish.

O‘yinlashtirish: Testlarni o‘yin shaklida tashkil etish, bu orqali o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshirish va mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish.

1. Test turlari:

Tanlov testlar: Bir nechta javobdan to‘g‘risini tanlash.

To‘g‘ri/Notog‘ri: Berilgan fikrning to‘g‘ri yoki noto‘g‘riligini aniqlash.

Sodda hisoblashlar: Qisqa og‘zaki yoki yozma hisob-kitoblar.

Mantiqiy masalalar: Masala shartini tushunib, mantiqiy xulosa chiqarishni talab qiluvchi topshiriqlar.

Geometrik topshiriqlar: Shakllarni yasash, ularning xossalarini aniqlashga oid savollar.

2. Bosqichma-bosqich o‘rgatish:

O‘qituvchi algoritmni tushuntiradi.

O‘quvchilar uni ko‘p marta takrorlaydi.

O‘zlashtirilgan algoritmni mustaqil qo‘llaydi (testlar yordamida).

NATIJA VA MUHOKAMALAR

Pedagogik tajribalar shuni ko‘rsatadiki, test texnologiyalaridan tizimli foydalanilgan matematika darslarida o‘quvchilarning bilim sifati va o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari sezilarli darajada oshadi. O‘quvchilar test jarayonida o‘z bilimini tahlil qilish, xatolarini aniqlash va ularni bartaraf etishga intiladi. Test jarayonlari sof va shaffof jarayon sifatida ham keng qo‘llaniladigan metod va imtihon olish turi sifatida ham keng qo‘llaniladi. Bu yuzdan ham o‘quvchilar test topshiriqlari natijalari bo‘yicha yo‘l qo‘ygan xatolari yuzasidan o‘z ustilarida yanada chuqur ishlab, bilimlarini orttirib, ko‘proq ilm olishga va izlanishga intiladilar.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf matematika darslarida test texnologiyalaridan foydalanish ta’lim jarayonining ilmiy-metodik samaradorligini

oshiradi. Testlar pedagogik diagnostikaning muhim vositasi sifatida o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.Bundan tashqari testlar pedagogic diagnostika uchungina xizmat qilmasdan ta’lim samaradorligini oshirish uchun ham ta’sir ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Barakayev M, Shamshiyeva A, O‘rinov H “Matematika o‘qitish metodikasi” T:“O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati” 2019.

2. Ikromjonovna, J. S. (2023). BOSHLANG‘ICH SINFLARGA TA’LIM BERISH JARAYONIDA ZAMONAVIY METOD VA VOSITALARNING AHAMIYATI. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 581-583-bet

3.F.Aliyeva. (2023).Educational Research in Universal Sciences 29-32-bet

4.Sh.Rajabova. Umumta’lim maktablarning ,,Boshlang‘ich sinf darslarida zamonaviy metodlar va interaktiv o‘yinlardan foydalanish” bo‘yicha metodik qo‘llanma. Buxoro2024.6-bet